

NAJTRUDNIEJSZE WYZWANIE W PRACY NAUCZYCIELA PLASTYKI

JOANNA WOJDA

W opisanych w podstawie programowej¹ warunkach i sposobie realizacji plastyki znajdujemy zapis mówiący o tym, że nasze lekcje powinny stwarzać uczniom szansę integralnego rozwoju, wyrażania przez sztukę własnych odczuć i emocji, nauki cierpliwości, dyscypliny i samokontroli podczas realizacji prac, a także zaangażowania w życie społeczne poprzez sztukę. W innym miejscu tego samego dokumentu czytamy, że zadaniem szkoły (czyli także nauczycieli plastyki) jest łagodne wprowadzanie dziecka w świat wiedzy oraz wdrażanie do samorozwoju przy zapewnieniu bezpiecznych warunków i przyjaznej atmosfery. Moje osobiste doświadczenia potwierdzone w rozmowach z innymi nauczycielkami i nauczycielami plastyki pozwala mi napisać, że przestrzeń realizowania lekcji plastyki to taka przestrzeń, w której uczeń może czuć się wolny i szczęśliwy, w której bez obawy może wyrażać samego siebie, swoje odczucia, emocje i to, jak postrzega świat.

Każda lekcja plastyki to czas rozwiązywania konkretnych problemów. Czasem jest to problem formalny. Szukamy najlepszego sposobu na wykorzystanie poznanej techniki czy eksperymentujemy

z nowymi narzędziami i materiałami. Innym razem rozwiązujemy problem twórczy. Próbuje znaleźć najlepszy sposób na pokazanie emocji, przekazanie wybranego komunikatu za pomocą dostępnych środków plastycznych. Uczniowie rozwiązują te problemy, pracując indywidualnie lub w grupie. Nauczyciel jest gospodarzem, przewodnikiem, obserwatorem i odbiorcą dzieła. Może stać się też mistrzem, mentorem i mediatorem. Towarzyszy w procesie twórczym, gotowy zareagować, gdy tylko pojawi się taka potrzeba.

W czasie lekcji plastyki rzadko jest cicho. Uczniowie raczej nie siedzą w ławkach. Rozmawiają, komentują wzajemnie swoje prace, dyskutują w grupie. Są w nieustannym ruchu. Obserwują efekty własnej pracy, sprawdzają, czasem porównują, zmieniają, zaczynają od nowa. W bezpiecznym otoczeniu nie boją się ryzykować i popełniać błędów. Zadają pytania, słuchają odpowiedzi nauczyciela i innych uczniów. Stają się recenzentami powstających prac. Czasem rywalizują, częściej współpracują. Zmagają się z podjętym wyzwaniem, z upływającym czasem lekcji czy brakiem pomysłów. Doświadczają tego, co nazywamy aktem twórczym.

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej. Dz.U. z 2017 r. poz.356.

JAK NIE ZAKŁÓCIĆ TEJ TWÓRCZEJ I BEZPIECZNEJ ATMOSFERY, GDY NA KONIEC ZAJĘĆ MUSIMY WYSTAWIĆ OCENĘ?

Zanim zaczniemy mówić o wystawianiu ocen, zastanówmy się nad tym, co oceniamy. Jak możemy sformułować mierzalne kryteria oceny prac plastycznych? Czy w ogóle aktywność twórcza może być mierzona? W paragrafie 9 rozporządzenia dotyczącego oceniania² mamy odpowiedź, że przy ustalaniu oceny z plastyki powinniśmy brać pod uwagę przede wszystkim wysiłek wkładany przez ucznia w wywiązywanie się z obowiązków wynikających ze specyfiki zajęć. Jasne dla mnie jest, że jeśli uczeń próbuje rozwiązać przedstawiony problem, dostrzega popełnione błędy, koryguje je, ale na koniec nie uzyska satysfakcjonującego go efektu i zdecyduje, że nie chce prezentować swojej pracy, to brak efektu końcowego nie może być powodem wystawienia niższej oceny. Jednak czy zawsze ten wysiłek jesteśmy w stanie zaobserwować? Czy możemy porównać ucznia, który przez całą naszą lekcję będzie sumiennie pracował i pod koniec lekcji zaprezentuje (lub nie) efekt tej pracy z innym, który w sposób dla nas widoczny nic nie zrobi przez 30 minut lekcji, a na realizację pomysłu przeznaczy ostatnie 10? Czy wysiłkiem na lekcji plastyki będzie fizyczne lub mentalne zmaganie się z postawionym problemem? Czy jesteśmy w stanie z pełną odpowiedzialnością ocenić cały proces dochodzenia do rezultatu? A co w sytuacji, gdy tego rezultatu nie ma?

Musimy się również zastanowić nad tym, jakie metody mogą być przyjmowane przez uczniów w celu rozwiązania postawionego przed nimi problemu. Czy zawsze wiemy, o czym w czasie lekcji rozmawiają nasi uczniowie? Czy jesteśmy w stanie zweryfikować, na ile ta rozmowa ma wpływ na ich pracę? Czy jest elementem wysiłku i poszukiwania odpowiedzi, czy przerywnikiem? Czy przerywnik – odejście myślami od problemu – jest stratą czasu,

czy może pozwala na nowe spojrzenie? Nauczyciele aktywni twórczo mogą mieć większą łatwość w udzielaniu sobie odpowiedzi na te wszystkie pytania. Mogą, analizując własny proces twórczy, porównać go z działaniami uczniów. Jednak nie wszyscy z nas tworzą. W każdej sytuacji, w której stajemy przed koniecznością oceny pracy naszego ucznia, pamiętajmy o tym, co jest zapisane w paragrafie 12 wymienionego wyżej dokumentu: *celem oceniania bieżącego jest przekazywanie uczniowi informacji pomagających w uczeniu się*. Wskazujemy to, co naszym zdaniem uczeń robi dobrze, a co wymaga poprawy. Sugerujemy możliwe opcje korekty. Ostatecznym efektem ma być umiejętność wykorzystania posiadanej wiedzy o sobie w procesie dalszego uczenia się.

SKALA OCEN

Wszyscy jesteśmy zobowiązani do wystawienia przynajmniej raz w roku szkolnym ocen klasyfikacyjnych w formie stopni według skali, w której oceny od 2 do 6 są ocenami pozytywnymi, a 1 – negatywną. W większości szkół oceny bieżące również są wyrażone cyfrą i odnoszą się do tej samej skali. Chciałabym zwrócić uwagę na to, że ocena celująca nie jest umieszczona poza skalą. Oznacza to, że zgodnie z punktem 3 artykułu 44b³ nadal obowiązującej ustawy o systemie oświaty nasza ocena odnosi się do wymagań określonych w podstawie programowej. Nie może być zależna od spełnienia przez ucznia dodatkowych wymagań. Uczeń, który wkłada należyty wysiłek w rozwiązanie postawionych przed nim problemów, powinien otrzymać od nas ocenę celującą. Nasze ocenianie ma służyć również motywowaniu ucznia do dalszych postępów. Odpowiedzmy sobie na pytanie, czy postawienie jedynki za brak pracy czy za nieprzygotowanie do lekcji [co jest niezgodne z prawem – przyp. red.] podziata na naszego ucznia motywująco? Czy następnym razem będzie przygotowany i podejmie trud wykonania pracy dlatego, że będzie rozumiał cel takiego działania, czy zrobi to, aby uniknąć jedynki? Czy doraźne spełnienie

² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 22 lutego 2019 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych, Dz.U. z 2019 r. poz. 373.

³ Ustawa z 7 września 1991 r. o systemie oświaty. Tekst jednolity ogłoszony 16 września 2021 r. Dz.U. 2021 r. poz. 1915.

NAJTRUDNIEJSZE WYZWANIE W PRACY NAUCZYCIELA PLASTYKI

oczekiwań da się przetożyć na efekt długotrwały? Czy strach przed złą oceną sprzyja postawie twórczej? Czy uczy podejmowania odważnych decyzji? Czy świadczy o zdolności do samorozwoju?

Nasze ocenianie ma dostarczać uczniom i ich rodzicom informacji o postępach, trudnościach i szczególnych uzdolnieniach. Czy ocena wyrażona cyfrą zawiera taki komunikat? Jaką informację mogą z niej odczytać uczeń i rodzic? Czy mogą ją wykorzystać do rozmów o planach na przyszłość? Mogą wyliczyć prognozę oceny końcowej i wyliczyć średnią ocen. Bez rozmowy z nauczycielem i dodatkowych wyjaśnień nie przetożą jej na opowieść o tym, jak dziecko radzi sobie z rozwiązywaniem stawianych przed nim problemów i jakie są jego mocne strony. Nie będą w stanie połączyć swojej wiedzy o tym, jak dziecko funkcjonuje w domu z obserwacjami nauczyciela w odniesieniu do rzeczywistości szkolnej.

OBSZAR OCENIANIA

Przyjmując konkretne zasady oceniania, opieramy się na obowiązujących aktach prawnych oraz na zapisach szkolnego statutu. Bierzymy także pod uwagę konkretną sytuację naszych uczniów, ich dotychczasowe doświadczenia, możliwości czy lokalizację szkoły. Zaczynamy od sformułowania celów oceniania przedmiotowego. Takimi celami, poza przekazaniem uczniowi i jego rodzicom informacji na temat poziomu osiągnięć edukacyjnych, postępów, trudności i uzdolnień, będą:

- motywowanie do rozwijania uzdolnień i zainteresowań,
- wsparcie w uczeniu się,
- pomoc w analizie efektywności przyjętych metod pracy,
- stworzenie możliwości budowania poczucia własnej wartości,
- wzmocnienie zaangażowania i motywacji do pracy,
- zachęcanie do podejmowania odpowiedzialności za własną pracę.

W naszej ocenie zawsze odnosimy się do tego, co uczeń zrobił, a nie do tego, czego nie zrobił. Czujemy ogromną odpowiedzialność za wpływ wystawianych przez nas ocen na odwagę w podejmowaniu wyzwań. Poza trudnościami z określeniem mierzalnych parametrów podsumowujących akt twórczy mamy świadomość, że oceniamy nie tylko konkretną, fizycznie wytworzoną pracę, ale także wyrażane w niej emocje i indywidualną interpretację świata.

DOSTĘPNE NARZĘDZIA

W czasie lekcji plastyki każdy z nas ma możliwość podążania za działaniem ucznia i bieżącego udzielania mu informacji zwrotnej. Musimy tylko pamiętać, że taka informacja musi być bardzo konkretna i odnosić się do tego, co uczeń robi. Nazywamy to, co widzimy. Odnosimy się do naszej interpretacji i zrozumienia. Wskazując obszary do ewentualnej korekty, dajemy uczniowi wolność decydowania. Możemy sugerować możliwe rozwiązania, nie opowiadając się za żadnym z nich. Możemy zachęcać, wskazując przewidywane przez nas korzyści. Dopuszczamy sytuację, w której uczeń nie przyjmie naszych sugestii. Autonomicznie tworzy swoją pracę i uczy się podejmowania decyzji i przyjmowania ich konsekwencji. Nie wolno nam w żaden sposób ingerować fizycznie w działania ucznia. Nie zgadzam się na „poprawianie” przez nauczyciela pracy ucznia.

W czasie wstępnego omawiania stawianego przed uczniami zadania dobrą praktyką jest określenie kryteriów sukcesu. Jeśli decydujemy się na ocenianie, to nazwijmy kryteria, które w tej ocenie weźmiemy pod uwagę. Wybierzmy tylko takie, które jesteśmy w stanie jasno sformułować i zmierzyć. Powinny być one również łatwe do zinterpretowania przez ucznia. Na przykład możemy zapisać, że praca ma mieć formę przestrzenną i określić jej minimalne i maksymalne wymiary. Możemy podać technikę wykonania lub wymieni kilka do wyboru. Możemy sformułować zasady prezentacji gotowej pracy i określić czas, w którym ma zostać skończona. Tak podane kryteria pozwolą uczniom na

JOANNA WOJDA

odnoszenie się do nich w czasie pracy i bieżącą samoocenę bez odbierania im swobody twórczej.

Końcowym etapem każdej pracy powinna być prezentacja zrealizowanych prac czy procesu ich realizacji. Uczniowie mają wówczas szansę na dopowiedzenie tego, czego nie widać. Mogą opowiedzieć innym, czego się nauczyli, jak poradzi sobie z problemami, które napotkali. Jest to także okazja do sformułowania i przekazania oceny koleżeńskiej. Każdy może wyrazić swoją opinię, odwołując się do założeń. Uczy to konstruktywnego i przyjaznego formułowania opinii, a także jej przyjmowania. Moje doświadczenie pokazuje, że uczniowie, którzy na początku mają trudność w formułowaniu swoich opinii, a także obawiają się przekazania ich koledze czy koleżance, z czasem nabierają swobody, a wyrażane przez nich opinie zadziwiają dojrzałością i empatią.

PROJEKTY

Zapisy podstawy programowej zachęcają nas do wychodzenia poza obszar edukacji plastycznej i do podejmowania działań interdyscyplinarnych we współpracy z innymi nauczycielami. Mamy tu do dyspozycji dwie metody. Jedną z nich jest już powszechnie znana i stosowana w szkołach praca metodą projektu. Uczniowie, pracując w grupach, realizują wyznaczony im z góry cel w podany przez nauczyciela sposób i w określonym przez niego czasie. Ich decyzje ograniczają się do wyboru lidera, przydzielenia zadań, planowania działań w ramach wyznaczonego czasu oraz zdobywania i analizowania niezbędnych informacji.

Drugą metodą jest uczenie się poprzez rozwiązywanie problemu nazywane zamiennie uczeniem się poprzez realizację projektu. Pierwsza nazwa lepiej moim zdaniem odzwierciedla ideę tej metody. Uczniowie analizują problem postawiony przez nauczyciela lub zgłoszony przez siebie, wyznaczają cele szczegółowe, określają sposób i czas niezbędny do jego rozwiązania. Przede wszystkim: podejmują decyzje i biorą za nie odpowiedzialność. Odpowiedni wybór problemu pozwala

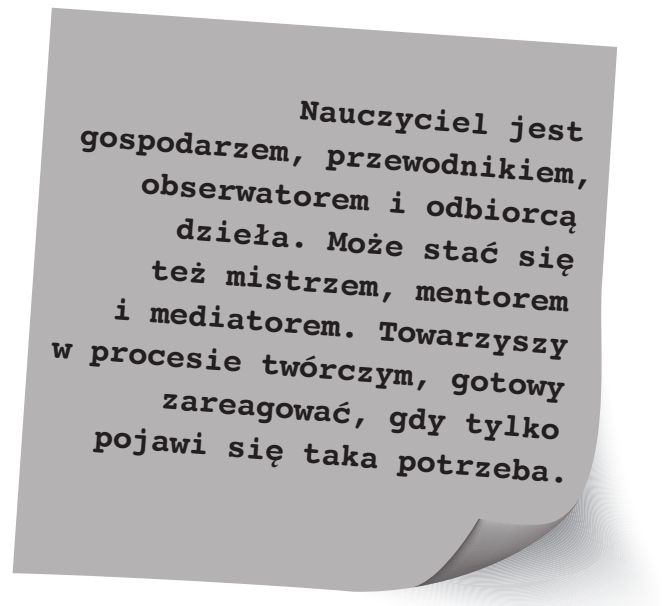
na odkrywanie powiązania pomiędzy aktywnością twórczą a przedmiotami ścisłymi. Połączenie działań z obszarów różnych przedmiotów przy wsparciu innych nauczycieli daje nam jedną z najdoskonalszych metod pozwalających na widoczne dla nas, a często niedostrzegane przez uczniów uczenie się – czyli STEAM, połączenie nauk ścisłych, technologii i podejścia konstrukcyjnego ze sztuką w procesie rozwiązywania problemów życia codziennego. Końcowym elementem i podsumowaniem takiego projektu jest prezentacja i dopiero w czasie jej trwania możemy zobaczyć pełen zakres tego, co uczniowie zrobili i czego się nauczyli. Metoda ta rozwija pełne spektrum kompetencji przyszłości. Liczy się w niej przede wszystkim proces. Uczniowie uczą się krytycznego myślenia, analizy źródeł i dostępnych informacji. Komunikują się w grupie, uczą się jasnego formułowania myśli. Dbają o wzajemne relacje. Planują, sprawdzają i korygują swoje plany. Próbuje, doświadczają, podejmują ryzyko. Nie boją się stosowania różnych nieszablonowych rozwiązań. Są twórczy w swoich działaniach. Wyciągają wnioski. Uczą się, czasem nawet tego nie dostrzegając. Zdobywają konkretną wiedzę i umiejętności. Dostrzegają też wagę różnorodności. Każdy członek grupy może wnieść w jej działanie inne umiejętności i każdy może czuć się ważny i potrzebny.

Teraz zastanówmy się: jak do takiego sposobu pracy dodać ocenianie? Czy możemy określić kryteria sukcesu? Idealną sytuacją przy tego typu pracy jest niewystawianie ocen. Nagrodą dla uczniów staje się każdy etap pracy. Kryterium sukcesu jest podjęcie działań, przetestowanie zaproponowanych rozwiązań i wyciągnięcie wniosków.

Ważnym elementem będzie pomoc uczniom w samoocenie. Możemy to zrobić poprzez zachęcenie uczniów do opracowywania dziennika – indywidualnego sprawozdania z realizacji projektu. W realizowanych przeze mnie działaniach sprawdziło się podanie uczniom konkretnych punktów, jakie w takim sprawozdaniu powinny się znaleźć. Poza opisem zrealizowanych działań ważne było początkowe określenie mocnych stron, czyli

NAJTRUDNIEJSZE WYZWANIE W PRACY NAUCZYCIELA PLASTYKI

zasobów, jakie uczeń wnosi do grupy (wiedza, umiejętności, postawy), a następnie odniesienie się do ich wykorzystania w procesie. Kończącym elementem takiego sprawozdania było wypisanie wniosków, ocena tego, co się udało, jaki udział miał w tym dany uczeń, i tego, co w przyszłości można wykorzystać, a co należy zrobić inaczej. Tak skonstruowane sprawozdanie pozwala każdemu z uczniów na pełną samoocenę i wyciągnięcie wniosków. Nauczyciel ocenia tylko to, co mierzalne, czyli umieszczenie w sprawozdaniu wszystkich wymaganych elementów bez oceniania ich treści.

UCZENNICA „X” – KLASA 6

Punkt 1

1. **Awatar** został utworzony w aplikacji AvatarMaker.

Zaletą tej aplikacji jest łatwość w kreowaniu i tworzeniu awatara i późniejszym ściąganiu go na komputer. Minusem jest mała realistyczność awatarów.

2. **Milionerzy** – gra rodzinna.

O wygranej decyduje ilość poprawnych odpowiedzi – jeden milion złotych wygrywa ten, kto poprawnie odpowie na wszystkie pytania.

Mój pomysł na **dodatkowy punkt** jest taki, żeby po błędnej odpowiedzi jednego z zawodników poprzedni pytany uczestnik otrzymał jego dotychczasowe pieniądze.

Punkt 2

Nazwa: **POŻYCZKA**

Opis lub wklejony obraz: POŻYCZKA to **nowe koło ratunkowe**.

JOANNA WOJDA

Polega ono na tym, że kiedy mamy problem z odpowiedzeniem na pytanie, to bierzemy kredyt, który jest połową kwoty pytania, na które odpowiadamy w momencie użycia koła. Przykładowo, jeśli mamy problem z odpowiedzią na pytanie, za którym stoi kwota 2000 zł, możemy na nie nie odpowiedzieć i wtedy zgarniamy 1000 zł.

Żeby nie było tak łatwo, możemy tego koła użyć tylko w pytaniach od 2000 zł w górę. Również, żeby nie ułatwiać zbytnio uczestnikowi zadania, o tym, czy zawodnik użyje tego koła, zadecyduje publiczność. Jeśli ponad 50% uzna, że tak, to uczestnik może go użyć. Jeśli jednak ponad 50% będzie na nie, to uczestnik tego koła nie może użyć w tym pytaniu.

Rola w grze:

Nowe koło ratunkowe ma za zadanie pomóc uczestnikowi zebrać jak najwięcej pieniędzy. W tym przypadku unikamy również odpowiedzi na trudne dla nas pytanie.

Tematyka gry:

Proponuję coś związanego z Dniem Ziemi i Ekologią. Temat jest na czasie i moim zdaniem łatwy do realizacji.

Moje mocne strony w pracy w grupie:

Dobrze operuję językami, co może się bardzo przydać i mam dużą wiedzę na ten temat. Umiem również dobrze podzielić zadania w grupie.

Punkt 3

Na ostatnich zajęciach wspólnie w grupie wykonaliśmy tłumaczenie instrukcji na języki obce. Wcześniej ułożyliśmy instrukcję i projekt gry.

Nasza gra jest połączeniem wszystkich naszych gier wybranych do opisu.

Plansza jest z chińczyka, niektóre zadania na polach z wyzwaniem są z „Milionerów”, są pola z „Wojny”.

Moim zadaniem było tłumaczenie instrukcji na język angielski oraz poprawienie tekstu po hiszpańsku. „A” i „B” zajęły się pierwszym tłumaczeniem na hiszpański, „Y” robił razem ze mną angielski i poprawiał trochę tekst niemiecki, a „Z” przetłumaczył instrukcję na język niemiecki.

Instrukcję robiliśmy wspólnie, tak samo projekt gry.

Pracuje nam się dobrze, w trakcie zajęć nawiązujemy ciągłą interakcję. Jedyne „V” mało pomaga, ale nie jest to pierwszy taki przypadek.

Praca idzie dobrze, większość osób wywiązuje się z obowiązków.

NAJTRUDNIEJSZE WYZWANIE W PRACY NAUCZYCIELA PLASTYKI

„TWÓRCA GIER”. OPIS ETAPÓW I TERMINY ICH REALIZACJI ORAZ WYKAZ INFORMACJI, KTÓRE POWINNY ZOSTAĆ OPISANE W SPRAWOZDANIU INDYWIDUALNYM

IMIĘ I NAZWISKO, KLASA
NAZWA I SKŁAD GRUPY
TYTUŁ PROJEKTOWANEJ GRY

TREŚCI	TERMIN
<p>1 etap:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wybór narzędzia do realizacji zadania • Avatar – obraz, informacje o wykorzystanym programie do tworzenia awatarów, wady i zalety tego programu • Analiza gry: Tytuł wybranej gry, krótki opis • Dodany punkt – nowa zasada – z informacją, w jaki sposób zmienia on przebieg gry 	
<p>2 etap:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nowy bohater – informacja o wymyślonym bohaterze – ilustracja lub opis oraz charakterystyka roli, jaką ma pełnić w grze • Wstępne pomysły do pracy grupowej: <ol style="list-style-type: none"> 1. Proponowana przez siebie tematyka gry – powiązanie z innymi przedmiotami. 2. Twoje mocne strony pod kątem ich wykorzystania w pracy grupowej 	
<p>3 etap:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opis działań zrealizowanych w czasie pracy grupowej. • Szczegółowy opis indywidualnego zaangażowania: • Zrealizowane działania <ol style="list-style-type: none"> 1. Zgłaszane inicjatywy 2. Wpływ na relacje w grupie 3. Podjęte zobowiązania i sposób wywiązania się z nich itp. 	

PODSUMOWANIE

Ocenianie jest chyba najtrudniejszym elementem naszej pracy. Wymaga od nas nieustannego skupienia. Każda wystawiona ocena i każde słowo komentarza mogą mieć wpływ na przyszłość naszych uczniów. Mogą pomóc im w odważnym podejmowaniu wyzwań, ale też spowodować, że przestaną wierzyć w swoje możliwości. W tym tekście postawiłam więcej pytań niż odpowiedzi. Wierzę, że powinniśmy je sobie zadawać za każdym razem, kiedy swoją oceną próbujemy w jakiś sposób nadać ramy czemuś, co z zasady powinno poza te ramy wykraczać. •

JOANNA WOJDA – nauczycielka plastyki, techniki i informatyki w Społecznej Szkole Podstawowej nr 11 w Warszawie. Absolwentka Akademii Sztuk Pięknych. Metodyczka do spraw plastyki w warszawskim oddziale Mazowieckiego Samorządowego Centrum Doskonalenia Nauczycieli. Tutorka. Wolontariuszka. Sędzina polskiej edycji konkursu Odyseja Umystu.